

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

**МОВЛЕННЄВІ ТА СЕНСОРНІ СИСТЕМИ ТА ЇХ
ПОРУШЕННЯ**

ООК– 15

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КУРС

Науково-педагогічний працівник 	Опалиук Олег Миколайович Посада: доцент кафедри логопедії та спеціальних методик Науковий ступінь: кандидат педагогічних наук Вчене звання: доцент Е-mail викладача: opalyuk@kpnu.edu.ua Профайл викладача: https://k-psmpokr.kpnu.edu.ua/opaliuk-oleh-mykolajovych/ Контактний тел. +380676039953
Е-mail кафедри логопедії та спеціальних методик	kaflogoped@ukr.net , kaflogoped@kpnu.edu.ua
Освітньо-професійна програма	Спеціальна освіта (Логопедія)
Спеціальність	А6 Спеціальна освіта (за спеціалізаціями)
Спеціалізація	А6.01 Логопедія
Галузь знань	А Освіта
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Статус освітнього компонента (ОК)	Освітній компонент професійної підготовки
Сторінка курсу в MOODLE:	https://moodle.kpnu.edu.ua/course/view.php?id=749
Консультації	Онлайн-консультації або очні консультації (згідно графіка)

ПРЕРЕКВІЗИТИ І КОРЕКВІЗИТИ КУРСУ		
Міждисциплінарні зв'язки	Зміст дисципліни «Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення» базується на дисципліні «Анатомія, фізіологія, патологія дітей з основами валеології», та в свою чергу є основою інтегральних зв'язків з дисциплінами: «Логопедія», «Пропедевтика мовленнєвих порушень», «Основи невро- та психопатології».	
Мова викладання	українська	
Обсяг дисципліни		
Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік навчання	1	1
Семестр вивчення	2	2
Кількість кредитів ЄКТС	3	3
Загальний обсяг годин	90 год.	90 год.
Кількість годин навчальних занять	44 год.	12 год.
Лекційні заняття	20 год.	6 год.
Практичні заняття	24 год.	6 год.
Семінарські заняття	-	
Лабораторні заняття	-	
Самостійна та індивідуальна робота	46 год.	78 год.
Форма підсумкового контролю	екзамен	екзамен
Анотація курсу.	Програма вивчення освітнього компоненту «Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення» складена відповідно до освітньо-професійної програми Спеціальна освіта (Логопедія) ступеня вищої освіти бакалавр. Освітній компонент відноситься до циклу дисциплін професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Освітній компонент «Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення» покликаний надати майбутнім логопедам знання загальних особливостей мовленнєвих і сенсорних систем та види й причини їх порушення, визначення структури вади при різних аномаліях, вивчення клініко-фізіологічних особливостей і закономірностей фізичного і психічного розвитку дітей з мовленнєвими та сенсорними порушеннями.	
Консультації з навчальної дисципліни	Онлайн-консультації або очні консультації (згідно графіка)	
Мета і завдання курсу	Метою викладання освітнього компоненту «Мовленнєві та сенсорні системи та їх порушення» є формування у здобувачів вищої освіти основоположних знань, спрямованих на адекватний вибір методів медико-педагогічної корекції і компенсації сенсорних і мовленнєвих порушень; знайомство студентів з анатомо-фізіологічними особливостями мовленнєвої та сенсорної системи, з причинами і основними симптомами порушень	

	сенсорних систем і мовлення у дітей, лікуванню і профілактикою даних порушень; формування уявлення про основні методи і прийоми дослідження сенсорних систем; опанування системою знань про використання методів корекції і компенсації слуху зору, розвитку мовлення і загального розвитку дитини; формування у здобувачів вищої освіти знань, умінь та навичок з даної дисципліни. Завдання освітнього компоненту: теоретичні: ознайомити здобувачів вищої освіти з анатомо-фізіологічними особливостями мовленнєвої та сенсорної системи, з причинами і основними симптомами порушень сенсорних систем і мовлення у дітей, лікуванню і профілактикою даної патології; опанування системою знань про використання методів корекції і компенсації слуху зору, розвитку мовлення і загального розвитку дитини. практичні: формування уявлення про основні методи і прийоми дослідження сенсорних систем; оволодіння методами профілактики, гігієни, корекції і реабілітації різних розладів зорової, слухової і мовленнєвої систем у дорослих і дітей; уміння виявляти психофізичні особливості діяльності дітей з сенсорними і мовленнєвими порушеннями.
ФОРМАТ КУРСУ	
Форми та види проведення навчальних занять	Очний курс з елементами дистанційного навчання; лекційні заняття, практичні заняття, самостійна робота
Методи та форми контролю	<u>Методи контролю:</u> опитування на практичних заняттях, участь в дискусіях, тощо. <u>Форми контролю:</u> розробка презентацій, програм, індивідуальних або групових проєктів, тощо
Необхідне технічне та програмне забезпечення, обладнання	Технічне комп'ютерне забезпечення для показу презентацій, відео матеріалів. Оскільки цей освітній компонент очний курс з елементами дистанційного навчання в системі MOODLE, то його викладання частково потребує спеціального матеріально-технічного забезпечення (ноутбук, ПК, мобільний пристрій (телефон, планшет) з підключенням до Інтернет для дистанційної комунікації, виконання завдань онлайн.
Індивідуальні завдання	Вивчення наукової літератури. Презентації.
Інтегральна компетентність (ІК) Загальні компетентності (ЗК) Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	Інтегральна компетентність: ІК – Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів спеціальної та інклюзивної освіти загалом та логопедії зокрема і характеризується

	комплексністю та невизначеністю умов. Загальна компетентність: ЗК – 3 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК – 4 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК – 7 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК –11 Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів не доброчесності. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності: СК – 1 Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я, раннього втручання, розвитку, навчання, виховання і соціалізації осіб з порушеннями мовлення. СК – 3 Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності. СК – 4 Здатність планувати та організовувати освітньо- корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення мовленнєвого розвитку, актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.
--	---

СХЕМА КУРСУ

Денна форма							
Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Разом	у тому числі					
		лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. Будова, фізіологія та порушення мовленнєвих та сенсорних систем							
Тема 1. Загальна характеристика сенсорних систем	8	2	2			4	
Тема 2. Сомато-вісцеральні сенсорні системи	8	2	2			4	
Тема 3. Будова та функції зорової сенсорної системи	9	2	2			5	
Тема 4. Будова слухового аналізатора	9	2	2			5	
Тема 5. Фізіологія слухового аналізатора	9	2	2			5	
Тема 6. Будова і функція	10	2	2			6	

інформаційні системи та програмні продукти; бібліотечні ресурси та технології, зокрема електронні; спеціальну апаратуру та інструменти.

ПРН – 16 Приймати обґрунтовані рішення з урахуванням цілей, ресурсних і законодавчих обмежень, ціннісних орієнтирів.

ПРН – 17 Мати навички самостійного навчання та пошуку необхідної інформації.

ПРН – 18 Знати основи запобігання корупції, суспільної та академічної доброчесності на рівні, необхідному для формування нетерпимості до корупції та проявів недоброчесної поведінки серед здобувачів освіти та вміти застосовувати їх в професійній діяльності.

ПОЛІТИКА КУРСУ

1. Необхідність дотримання обов'язкових принципів академічної доброчесності, визначених Кодексом академічної доброчесності в КПНУ https://drive.google.com/file/d/1W_tRKAqt4kKFyD1zNzR76uxVZY3mUjBV/view та Положенням про дотримання академічної доброчесності <https://drive.google.com/file/d/1nVC6hDHeT4WxNS5c45xybMiWBEVDbGpb/view>
2. Відвідування занять здобувачами вищої освіти є обов'язковою складовою організації освітнього процесу. Про неможливість відвідування занять з поважних причин мають завчасно повідомляти викладача (-ів). Деталі за покликанням: <https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>
3. Підтримується креативна ініціатива здобувача (-ів) вищої освіти. Здобувачі вищої освіти мають право пропонувати альтернативні форми виконання практичних та індивідуальних завдань (проекти, презентації, відеоматеріали, власні проекти тощо), які схвалюються та враховуються під час поточного оцінювання.
4. Визнання результатів неформальної та (або) інформальної освіти. У випадку, якщо здобувач вищої освіти отримав знання у неформальній та інформальній освіті, зарахування результатів навчання здійснюється згідно з Порядком визнання в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (нова редакція) <https://drive.google.com/file/d/19GCSM3y-K496gs8RQJp0mO9FjUJumB4T/view>
5. Політика використання інструментів штучного інтелекту (ШІ). Використання здобувачами вищої освіти в освітньому процесі інструментів ШІ чітко визначено "Положенням про використання штучного інтелекту в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка", введено в дію наказом в.о. ректора від 02 вересня 2026 р., № 144-ОД. URL: <https://drive.google.com/file/d/1eDvHgbyZUYojWNwNwkIED66qGDPPpHrB/view>

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ

Форми оцінювання	Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю. Оцінка за поточний контроль складається з оцінювання аудиторної та результатів самостійної роботи здобувача, а також індивідуального завдання (виконання та захист тематичної роботи). Підсумкові бали з освітнього компоненту визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі. https://surl.li/ixvhpt
-------------------------	--

Таблиця 1

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля (навчальної дисципліни)	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Рекомендовані системою ECTS статистичні значення (у %)	Підсумкова оцінка за національною шкалою	
			екзаменаційна	залікова
90-100	A (відмінно)	10	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	25	добре	
75-81	C (добре)	30		
67-74	D (задовільно)	25	задовільно	
60-66	E (достатньо)	10		
35-59	FX		незадовільно	не зараховано
34 і менше	F			

Перелік орієнтовних питань до підсумкового контролю	1. Функції аналізаторів. Етапи сенсорного сприйняття. 2. Види сенсорних систем. Принципи конструкції сенсорних систем. 3. Механізм сприйняття інформації. 4. Загальна характеристика сомато-вісцеральних систем. 5. Будова зорового аналізатора. Адекватні подразники для зорового аналізатору. Будова очного яблука. Додаткові органи ока. 6. Фізіологія зорового аналізатора. 7. Загальна характеристика слухового аналізатора. 8. Будова і функція вестибулярного аналізатора. 9. Акустична природа звуку та його властивості. 10. Розповсюдження звуку у середовищі. Звуки мовлення. 11. Функції слухового аналізатору. 12. Звукопроведення: повітряне, кісткове. 13. Звукосприймання. Теорії слухового сприймання. 14. Сучасні погляди на механізми звукосприймання. 15. Центральний мовленнєвий апарат. Провідні шляхи. Роль окремих відділів кори головного мозку в утворенні мовлення. 16. Периферичний мовленнєвий апарат: дихальний, голосовий і артикуляційний відділ. Будова і функція твердого і м'якого піднебіння. М'язи язика. Іннервація язика. 17. Дослідження органів зору. Дослідження гостроти і полів зору. 18. Обстеження слуху. Методи своєчасного виявлення дефекту слуху. Психоакустичні методи аудіометрії. Об'єктивна аудіометрія. Дослідження слуху методом безумовних рефлексів та методами, заснованими на використанні умовно-рефлекторних реакцій. 19. Особливості дослідження слухової функції у дітей. 20. Дослідження органів мовлення. 21. Вроджені генетично обумовлені аномалії розвитку артикуляційної системи. 22. Причини виникнення порушень будови та функціонування органів артикуляції. 23. Вроджені аномалії розвитку артикуляційного апарату, не обумовлені генетичними причинами. 24. Порушення формування артикуляційного апарату на різних онтогенетичних етапах розвитку дитини.
--	---

	25. Причини розвитку зубо-щелепних аномалій. 26. Фізіологічний прикус та його формування. 27. Види та причини порушення слуху. Фактори ризику. 28. Характеристика глухоти в залежності від етіології захворювання. 29. Втрата слуху, пов'язана з шумом. 30. Порушення слуху пов'язані з фізичними факторами. 31. Порушення слуху, пов'язані з хімічними чинниками. 32. Травматичні пошкодження вуха. 33. Нейросенсорна приглухуватість. Отосклероз. 34. Патологія голосового апарату. 35. Порушення мовлення, внаслідок патологічних змін в артикуляційному апараті. 36. Порушення мовлення внаслідок порушення слуху. 37. Психогенні порушення мовлення. 38. Профілактика порушень слуху і мовлення.
Рекомендована література (основна, додаткова, інтернет-ресурси)	Основна 1. Анатомо-фізіологічні основи уражень нервової системи. Синдромологія уражень нервової системи. Топічна діагностика : навч.-метод. посіб. для самостійної роботи лікарів-інтернів неврологів, сімейних лікарів : у 2-х ч. Ч. 1 / О. А. Козьолкін, А. В. Ревенько, С.О. Медведкова. Запоріжжя : ЗДМУ, 2020. 103с https://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/12139/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81_%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82-%D1%84%D1%96%D0%B7%D1%96%D0%BE%D0%BB%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%20%D0%A6%D0%9D%D0%A1%20%D0%A71.pdf 2. Анатомія, фізіологія та патологія органів слуху і мовлення : навч. посібник для студ. ф-ту дошк. та корекц. освіти / уклад. Н. П. Голуб. Умань : Візаві, 2015. 116 с. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/4372/1/Anatomia_phiziologia.pdf 3. Боярчук О. Д. Анатомія, фізіологія і патологія органів слуху та мови: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ : Альма-матер, 2008. 175 с. https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1097 4. Левенець С. В., Гаврилюк С. В., Боярчук О. Д. Основи нейрофізіології та вищої нервової діяльності: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Івано-Франківськ: Вид-во ІФМУ, 2020. – 166с https://anatomy.luguniv.edu.ua/ukr_studies/neurophysiology_tutorial.pdf Додаткова 1. Анатомо-фізіологічні основи нервової системи: методичні рекомендації до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» / Укладачі В.А.Дуфинець, І.І. Штих. Мукачево: МДУ, 2021. 33 с. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8884/1/Anatomical%20_and_%20physiological%20_foundations_%20of_%20the%20_nervous%20_system_guidelines.pdf 2. Дегтяренко Т., Лобанова О., Дудченко І. Мовленнєва і сенсорна системи та їх порушення. Суми, 2020. 100с. https://surl.li/bajgvk 3. Коц С., Коц В. Вікова анатомія та фізіологія. Харків. ХНПУ. 2022. 300с. https://surl.li/yaetkt

4. Линдіна Ю., Соловійова Т., Ткаченко Л., Белова О., Лісова Л., Бугера Ю. Логопедичні технології в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. МОЗОК. Широкі дослідження штучного інтелекту та нейронауки. 2023. 14 (3). С. 210-223. URL: <https://doi.org/10.18662/brain/14.3/471>
5. Опалюк О.М. Лісова Л.І. Глоба О.П. До питань про роботу логопеда в умовах інклюзивного навчального простору. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць. Вип. 18 / За ред. М.К. Шеремет. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021.188с. с.111-124. <http://aqce.kpnu.edu.ua/article/view/338941/327137> (Фахове видання).
6. Опалюк О.М., Лісова Л.І., Гинькова Н.М. Сучасні проблеми організації роботи вчителя-логопеда в умовах інклюзивно-ресурсного центру. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 21 за ред. М. Шеремет, О. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023.190 с. С. 52-61. <http://aqce.kpnu.edu.ua/issue/view/19784> (Фахове видання).
7. Опалюк О., Лісова Л. Особливості формування та розвитку лексичних умінь у молодших школярів з II-III рівнем загального недорозвинення мовлення на логопедичних заняттях. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: Вип. 26/ за ред. О. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2025. 210с. С. 83-106. <http://aqce.kpnu.edu.ua/article/view/347672> (Фахове видання).
8. Соколовська О.С. С 59 Анатомія та вікова фізіологія з основами медичних знань (в таблицях та малюнках): навчально-методичний посібник. Миколаїв : Іліон, 2021. 252 с. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055378.pdf>

Інтернет-ресурси:

1. Будова нервової системи. Головний мозок. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=IdvNrdkZNIk>
2. Відділи мозку та їх функції. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=NL-nJnPu8Po>
3. Головний мозок. URL: https://www.youtube.com/watch?v=9Q2p_m51qds
4. Коломієць Ю. Міжпівкульна взаємодія. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=489714792052301>
5. Слухова вербальна агнозія. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=UjsQHEuxURk&t=1781>
6. Мовленнєві диспраксії. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=Nki0DGuoiXw&t=1213s>
7. Мозкові механізми мовлення. Ліпимо мозок з пластиліну. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DCZRZl8afLA&t=5106s>
8. Бібліотека ім. В.І.Вернадського <http://www.nbu.gov.ua>
9. Бібліотека МАУП library.iapm.edu.ua/metod/2328.pdf
10. Словники України on-line http://www.ulif.org.ua/ulp/dict_all/